

DAMAD İBRÂHİM PAŞA

DAMAD İBRÂHİM PAŞA

(ö. 1010/1601)

Osmanlı sadrazamı.

Bosna'da doğdu. Küçük yaşta Enderun'a alındı ve burada yetişti. Saray hizmetlerinde silâhtarlığa kadar yükseldi. Aralık 1579'da yeniçeri ağalığı ile dış hizmete çıktı. 26 Şubat 1582'de Rumeli beylerbeyiliğine getirilen İbrâhim Paşa, iki aya yakın devam eden Şehzade Mehmed'in sünnet düğününde "dügüncübaşı" unvanıyla Atmeydanı'ndaki düğün yerinin muhafızlığını yaptı. Birkaç yıl sonra kendisine vezirlik pâyesi verildi; bu arada III. Murad'ın kızı Ayşe Sultan'la nişanlandı. 1583 yılı baharında Mısır'daki karışıklıkları düzeltmek amacıyla Mısır beylerbeyiliğine tayin edildi. Bu vazife de iken kendisine gönderilen hükümlerden (padişah fermanı) Mısır muhafızlığının çok yoğun ve problemlili geçtiği anlaşılmaktadır. Gerçekten bu görevi sırasında Mısır'da idarî otoriteyi kurmaya, asayiş sağlamaya, bu arada Hicaz'ın ihtiyaçlarını ve Yemen'deki karışıklıkları gidermeye çalışmış, buradaki olumlu hizmetlerinden dolayı kendisine hil'at gönderilerek taltif edilmiştir.

1585 yılında Sultan III. Murad'ın kızı Ayşe Sultan'la evlenmek üzere Suriye yoluyla İstanbul'a hareket eden İbrâhim Paşa bu arada Lübnan'da çıkan Dürzî isyanını bastırmakla görevlendirildi. Şam ve Trablusşam beylerbeyileriyle Arabistan beylerinin yardımcıları sayesinde âsi Dürzî Beyi Ma'noğlu'nun isyanını bastırdı. Mısır hazinesiyle buradaki vazifesi sırasında yaptırdığı altın ve mücevherli tahtı, Lübnan'da elde ettiği ganimet ve esirleri Kaptanıderyâ Kılıç Ali Paşa'nın emrindeki donanmaya yükleyerek İstanbul'a gönderdi. Eylül 1585'te İstanbul'a gelen İbrâhim Paşa başarılı hizmetlerinden dolayı üçüncü vezirliğe yükseltildiği gibi kendisine iç oğlanlarının bulunduğu yer hariç Atmeydanı'ndaki Makbul İbrâhim Paşa Sarayı'na temlik edildi. 1586 Mayısında nişanlısı Ayşe Sultan'la evlendikten sonra "damad" sıfatıyla anılmaya başlandı. 1587'de ölen Kılıç Ali Paşa'nın yerine kaptan-ı deryâlığa getirildiyse de bu görevde fazla kalmayıp kubbe vezirliğini tercih etti. 1589'da İstanbul'da vuku bulan Beylerbeyi Vak'ası'nda devrin sadrazamı Siyavuş Paşa ve öteki bazı vezirlerle birlikte azledildi. Birkaç yıl süren mâzuliyetten sonra üçüncü vezirlikle tekrar Dîvân-ı Hü-

mâyun'a girdi ve 1595'te ikinci vezirliğe yükseldi. Bu arada gizli düşmanlık beslediği Ferhad Paşa'nın haksız yere katlinde rolü bulunduğu beklediği vezîriâzamlık makamına hemen kavuşmadı. Ancak Koca Sinan Paşa'nın ölümünden sonra (Nisan 1596) sadrazamlığa getirildi.

Bu ilk sadrazamlığı sırasında uhdesine ordu seraskerliği de verilen İbrâhim Paşa aynı yılın haziranında III. Mehmed'le birlikte Eğri seferine çıktı. 24 Eylül 1596'da Avusturya ile Erdel arasında maden yatakları bakımından zengin bir kale olan Eğri (Eger = Erlau) beş koldan muhasara edildi ve birkaç hafta zarfında fethedildi. Fetihden sonra kalenin tamerine başlandığı sırada Avusturya ve Erdel kuvvetlerinin yaklaşmakta olduğu haber alınınca İbrâhim Paşa Eğri Kalesi'nin muhafazası için Sofu Sinan Paşa kumandasında yeteri kadar silâh ve asker bırakarak ordu ile birlikte Haçova sahrasına hareket etti. Burada Alman, Avusturyalı ve Macar askerlerine karşı yapılan yakın muharebelerde özellikle Cigalazâde Sinan Paşa'nın emeği geçtiğinden Hoca Sâdeddin Efendi'nin tavsiyesiyle sadrazamlığa bu zat getirildi. Fakat İbrâhim Paşa'nın mâzuliyeti ancak kırk beş gün kadar sürdü; ordu Haçova Meydan Savaş'ından dönerken Vâlide Safiye Sultan'ın, damadının tekrar sadrazamlığa getirilmesini istemesi üzerine 5 Aralık 1596'da ikinci defa vezîriâzamlığa tayin edildi.

Sadrazamlığa gelince kendisi aleyhine ittifak eden Cigalazâde Sinan Paşa'yı Akşehir'e süren, Hoca Sâdeddin Efendi'nin devlet işlerine müdahalesini önleyen ve öteki bazı devlet ricâlini İstanbul'dan uzaklaştıran İbrâhim Paşa Avusturya serdarı Hasan Paşa'yı azledip yerine Satırcı Mehmed Paşa'yı tayin etti. Fakat gerek onun başarısızlıkları gerekse Kırım Hanı Fetih Giray'ı katlettiği üzerine tekrar padişahın gözünden düştü. Ayrıca kayıncı Safiye Sultan'a mütat parayı vermemesi, hatta Vâlide Sultan'ın bazı adamlarını görevden alması azline sebep oldu; yerine Vâlide Sultan'a rüşvet vermeyi itiyat edinen Hadım Hasan Paşa getirildi (3 Kasım 1597).

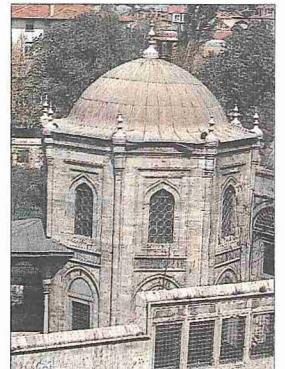
İbrâhim Paşa, 6 Ocak 1599'da Cerrah Mehmed Paşa'nın yerine üçüncü defa sadârete tayin edildi. Aynı zamanda Engürüs (Macaristan) serdarlığına getirildi ve aynı yılın mayıs ayında Uyvar seferine çıktı. Yollarda ordunun geçeceği menzillerdeki kale, köprü ve palankaları ta-

mir ettirerek Budin'e gitti. Yapılan barış teşebbüslerinden bir sonuç alınamayınca Uyvar yöresine, hatta Peç şehrine kadar akınlar yapıldı. Kışın yaklaşması üzerine ordu ile birlikte Belgrad'a çekilen paşa, buradaki ikameti sırasında hristiyan yerli halkı tekrar Osmanlı idaresine ısındırmayı başardığı gibi onlardan bölükler bile teşkil etti. Hatta bu birlikleri, serhad boylarında kale ve palankaları basarak yağmalayan "heiduk" (haydut) eşkıyası üzerine sevkedip onları imha ettirdi.

1600 yılı Haziranında Bobofça'yı alan İbrâhim Paşa Kanije önlerine geldi. Burada Avusturyalılar'la şiddetli muharebeler oldu, hatta bizzat savaşan serdâr-ı ekrem canını zor kurtardı. Sonunda 23 Ekim 1600 günü Kanije Kalesi teslim alındı. Kaleyi hemen tamir ettiren İbrâhim Paşa içine kadı, dizdar, muhafız, zahire ve mühimmat yerleştirerek muhafızlığını beylerbeyilikle Tiryaki Hasan Paşa'ya verdi. Bu sırada Kışkomar, Berzence kaleleriyle Peç serhaddine kadar birçok kale de fethedildi. Kanije'nin fethi münasebetiyle İstanbul'da şenlikler yapıldı. İbrâhim Paşa'ya kıymetli ihsanlarda bulunuldu ve hayatta olduğu sürece vezîriâzamlıkta kalması hususunda bir hatt-ı hümayun gönderildi.

Daha sonra Belgrad'a dönen İbrâhim Paşa, bir yandan Avusturya ile barış teşebbüsleri yaparken bir yandan da sefer hazırlıklarında bulundu. Fakat Ösek civarında rahatsızlanarak dört beş günlük ateşli bir hastalıktan sonra 9 Muharrem 1010'da (10 Temmuz 1601) Belgrad'da vefat etti. Naaşı önce geçici olarak Belgrad'daki Bayrambey Camii haremine, daha sonra İstanbul'a nakledilerek Şehzade Camii hazînesine gömüldü.

Osmanlı İmparatorluğu'nun dirayetli sadrazamlarından biri olan İbrâhim Paşa akıllı, tedbirli, gayretli ve cömert bir vezir, aynı zamanda başarılı bir kuman-

Damad İbrâhim Paşa'nın Şehzade Camii'nin dış avlusundaki türbesi - İstanbul

dandı. Katıldığı savaşlarda ihtiyat ve tedbiri elden bırakmaması, emrindeki kuvvetlerin en tehlikeli durumlarda dahi bozguna uğramasını önlemiştir. Herkese dostça, şefkat ve merhametle davranır, reâyâyâ adaletle muamele ederdi. Hatta huzuruna gelen gayri müslimlere bile iltifatkar muameleleri, serhad boylarındaki Avusturya tebeasının Osmanlı nüfuzuna girmesini kolaylaştırmıştır. Buna mukabil rakiplerine karşı şiddetli davranmış, hatta kan dökmekten bile çekinmemiştir.

Lofça'da, Ankara'da ve Karaman'a bağlı Turgut kazasının Karacaviran köyünde has*ları olan İbrâhim Paşa'nın Tatar-pazarlığı'nda kervansaray, imaret, han ve çeşme gibi sosyal amaçlarla kurdurduğu eserleri vardır.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, KK, Ruûs, nr. 239, s. 279; BA, MD, nr. 49, 8/34, 28/104, 105, 31/112, 60/211, 212, 68/235, 110/382, 126/426; nr. 51, tür.yer.; nr. 52, tür.yer.; nr. 53, tür.yer.; nr. 55, 32/54, 117/214; Feridun Bey, *Münşeat*, II, 101; Cenâbî Mustafa Efendi, *Târih*, Râgıb Paşa Ktp., nr. 983, vr. 590^{a-b}, 638^a; Âîi, *Künhü'l-ahbâr*, Süleymaniye Ktp., Hâlet Efendi, nr. 598, vr. 366^{a-b}, 436^{a-b}, 442^{a-b}, 448^a; a.e., Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 2259, vr. 171^{a-b}, 218^{a-b}, 436^{a-b}, 454^{a-b}; Tâlikizâde Mehmed Efendi, *Şehnâme* (haz. Vahid Çabuk, doktora tezi, 1986), İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, nr. TE 69, s. 68, 78; Lokman b. Seyyid Hüseyin, *Mücmelü't-tomar*, British Museum, Or. 1135, vr. 162^b, 187^b, 207^a; Mustafa Sâfi, *Zübde'tü't-tevârih*, Beyazıt Devlet Ktp., Velîyüddin Efendi, nr. 2428, I, vr. 245^b, 252^b, 259^a; Mehmed b. Mehmed, *Nuhbetü't-tevârih ve'l-ahbâr*, İstanbul 1276, s. 165, 167, 185-187, 201-206; Hasan Beyzâde Ahmed Paşa, *Târih* (haz. Nezih Aykut, doktora tezi, 1980), İÜ Ed.Fak. Tarih Seminer Kitaplığı, nr. 3277, II, 120-121, 128-134, 163-164, 172-177, 180-183, 187-231; Topçular Kâtibi Abdülkadir Efendi, *Târih*, Viyana National Bibliothek, nr. Mxt. 130, vr. 51^b, 57^b, 63^b, 66^a, 72^b, 76^a, 79^b, 84^a, 123^a, 125^a, 131^b, 132^a, 136^b, 139^a, 146^{a-b}; Peçuyul İbrâhim, *Târih*, II, 25, 188-190, 193-194, 204-210, 223-231, 235-236, 284; Kâtib Çelebi, *Fezleke*, I, 49-53, 67-71, 79-87, 94-96, 135-142; Solakzâde, *Târih*, s. 608-609, 625-643, 651-664; Karacelebizâde Abdülaziz Efendi, *Ravzatü'l-ibrâr*, Bulak 1248, s. 463 vd., 486-489; Müneccimbaşı, *Sahâifü'l-ahbâr*, III, 561-564, 580-582, 586-588, 592-606; *Hadîkatü'l-vüzerâ*, s. 45-46; Andelib, *Târîh-i Feth-i Eğri*, Süleymaniye Ktp., Hâlet Efendi, nr. 623, vr. 5^b, 6^a, 18^b, 28^a, 38^a, 40^b, 46^b, 48^b, 54^b, 55^a; Ayvansarayî, *Hadîkatü'l-cevâmi*, I, 16; Atâ Bey, *Târih*, II, 41-42; Hammer (Atâ Bey), VII, 107-108, 119-123, 159-160, 200-202, 212-222, 232-240; VIII, 7; *Sicill-i Osmânî*, I, 97; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, III/2, s. 351-354; a.mlf., "Osmanlılar Zamanında Kullanılmış Mühürler Hakkında", *TTK Belleter*, IV/16 (1940), s. 506-507; Uluçay, *Paşahların Kadınları*, s. 45; İsmet Parmaksızoğlu, "İbrâhim Paşa", *İA*, V/2, s. 915-919; V. J. Parry, "İbrâhim Paşa, Dâmâd", *Eİ²* (İng.), III, 1000-1001.

NEZİH AYKUT

DAMAD İBRÂHİM PAŞA, Nevşehirli

(ö. 1143/1730)

Osmanlı sadrazamı.

Eski adı Muşkara olan Nevşehir'de tahminen 1073'te (1662) dünyaya geldi. Babası İzdin voyvodası olarak bilinen Sipahi Ali Ağa, annesi Fatma Hanım'dır. Akralarını görmek ve iş bulmak için 1100'de (1689) İstanbul'a gitti. Aynı yıl yakın akrabası olan Eski Saray masraf kâtibi Mustafa Efendi'nin aracılığı ile sarayın önce Helvacılar ve daha sonra Baltacılar Ocağı'na girdi. Zamanla Eski Saray'ın vakıflar kâtipliğine kadar yükseldi. Ardından Dârüssaâde ağası yazıcı halifesi olarak II. Mustafa'nın bulunduğu Edirne Sarayı'na çağrıldı. Bu vesileyle Şehzade Ahmed'i yakından tanıma imkânı buldu. Onun güvenilir adamı oldu ve gizli işlerinde görev aldı. Edirne Vak'ası'ndan (1703) sonra saray halkıyla birlikte İstanbul'a döndü. Dârüssaâde Dairesi yazıcılığına terfi eden İbrâhim Efendi altı yıl bu görevde kaldı, idarî işlerde emin bir müsteşar gibi hizmet etti. Birçok defa vezirlik teklifi aldığı halde kabul etmedi. Padişaha olan yakınlığını çekemeyenlerin çabaları sonucunda Haremeyn muhasebeciliği göreviyle hâcegan zümresine dahil edilerek saraydan uzaklaştırıldı (11 Safer 1121/22 Nisan 1709). Daha sonra malları müsadere edilerek Edirne'ye sürüldü. Bir müddet sonra tekrar Haremeyn muhasebecisi, ardından da mevkufatçı olarak Damad Ali Paşa'nın (Şehid) Mora seferine katıldı (1127/1715). Mora'nın geri alınmasından sonra buranın tahririne memur edildi. Aynı yıl mevkufatçılık görevi yanında Çuha ve İstendil adalarının sayımına da gönderildi. Ertesi yıl mevkufatçılık görevi üzerinde kalmak şartıyla Niş defterdarlığına getirilen İbrâhim Efendi, Avusturya seferinde ordunun geçeceği yol üzerinde mühimmat sevki işleriyle görevlendirildi. Petervaradin seferine katıldı. Sadrazam Damad Ali Paşa'nın şehid olması üzerine aldığı tedbirlerle orduyu dağıltıktan kurtardı. Edirne'ye gelerek durumu padişaha anlattı ve Şehid Ali Paşa'nın üzerinde bulunan sadâret mührünü teslim etti.

Sultan III. Ahmed bundan sonra İbrâhim Efendi'yi yanından ayırmadı. Kendisini sûratle terfi ettirerek rûznâmçe-i evvel, mîrâhûr-ı evvel ve vezirlikle rikâb-ı hümâyûn kaymakamlığına getirip (4 Ekim

1716) Sadrazam Şehid Ali Paşa'dan dul kalan kızı Fatma Sultan'la evlendirdi (19 Şubat 1717). Böylece dâmâd-ı şehriyârî olan İbrâhim Paşa, Avusturya seferleri sırasında (1717-1718) ikinci vezir rütbesiyle rikâb kaymakamı olarak İstanbul'da padişahın yanında kaldı. Bu sırada yapılan sadâret tekliflerini kabul etmedi; savaş halinde bulunan bir devletin hükûmetinin başına geçmekten kaçındı. Avusturya ve Venedik ile savaşa son verecek mütarekenin görüşülmesi sırasında III. Ahmed'in sadrazamlık teklifini kabul etti (8 Cemâziyelâhîr 1130/9 Mayıs 1718). III. Ahmed, diğer sadrazamlardan farklı olarak damadına kendi kullandığı tuğralı zümrüt mührü "mühr-i hümâyûn" olarak verdi.

İbrâhim Paşa ilk iş olarak Avusturya ile savaşa son verecek barış görüşmelerini ele aldı. Barış konusunda Avusturya başvekiline bir mektup yazdı; Osmanlı delegelerine de tâlimat gönderdi. Barış görüşmelerinin netice vermemesi ihtimaline karşı hazırlıklı olmak için ordunun başına geçip Edirne'den ayrıldı. Barışın sonucunu alıncaya kadar da Sofya'da kaldı. Bu arada Avusturya barış şartlarını ağırlaştırmış, Türk delegelere kötü muamele yapıldığı gibi bir ara görüşmeler de kesilmişti. Fakat İngiltere ve Hollanda elçilerinin aracılığı ile 22 Şaban 1130'da (21 Temmuz 1718) Pasarofça Antlaşması imzalandı. Bu antlaşmaya göre Küçük Eflak, Tımsıvar, Belgrad, Kuzey Sırbistan Avusturya'ya bırakıldı. Mora Venedikliler'den alınarak tekrar Osmanlı Devleti'ne verildi.

Damad İbrâhim Paşa, kaybedilen toprakları geri almak için sefer peşinde koşacak bir yapıya sahip değildi. Daha çok içtimâî ve malî meselelerle uğraşmak istiyor, uzun yıllardan beri yenilgiyle biten savaşları unutturacak bir barış dönemini özlüyordu. İmar işlerine önem veren paşa, barış antlaşmasının imzalanmasından sonra ilk iş olarak bazı tasar-

Nevşehirli
Damad
İbrâhim
Paşa'nın
mührü